

Az angoltanárok továbbképzésének problémái

Mindannyian, akik érdekeltek vagyunk az angol szakos nyelvtanárok továbbképzésében, számos problémával kell hogy szembenézzünk. Jelen közleményben néhány olyan alapvető gondra kívánom felhívni a figyelmet, amelyek között vannak jellegzetesen magyar sajátosságok, valamint az ilyen tevékenység során más országokban is jelentkező, általánosnak tekinthető nehézségek is.

Atágabb összefüggések tárgyalása nélkül figyelmünket elsősorban saját problémáink vizsgálatára fordítjuk, bár nyilvánvaló, hogy az általános kérdések gyakran a helyi problémák hátterében vannak. Melyek tehát a jelenlegi helyzetből adódó problémák?

Az érdekeltek elérhetősége

Ez talán a legfontosabb probléma, amellyel foglalkoznunk kell. Kollégáimhoz hasonlóan én is szeretném, ha az ideálisnak tekinthető hallgatóságunk megfelelné bizonyos követelményeknek. Ilyennek tekinthetők az alábbiakban megfogalmazott kritériumok:

A résztvevők

- készségesek és lelkesek;
- a továbbképzéseket jóhiszeműen és az újdonságok iránti nyitottsággal fogadják;
- gondolkodásukban nyitottak;
- az elméleti alapelveket elfogadják;
- újabb elméleti ismeretek befogadására készek;
- „görög filozófiai” stílusú tanulók;
- kritikus szemléletűek;
- reflexiókra készek;
- tapasztalataikat, ismereteiket szívesen megosztják másokkal;
- a feladat és a hivatás iránt elkötelezettek;
- szakmai felelősségük teljes tudatában tevékenykednek;
- készek és módjukban áll többletmunkát vállalni;
- rendszeresen látogatják a foglalkozásokat;
- csoportdinamikai szempontból kiegyensúlyozottak;
- létszámuk, még ha esetenként változik is, optimális;
- igényük a nyelvi tökéletesedés;
- boldogok;
- energikusak.

A valóságban azonban gyakran olyan résztvevőkkel találkozunk, akiknek minimálisak a szakmai elvárásaik, csendesek és meglegszenek néhány jó tanórai ötlettel, s erre minden okuk megvan. Lehet, hogy igazságtalan vagyok? Azt hiszem, igazságosabb lennék, ha adnék némi magyarázatot a hallgatóságra vonatkozó ismeretek figyelembevételének fontosságára vonatkozóan. Mindnyájan tudatában vagyunk annak, hogy az angol nyelv

tanítása iránti igény elnyomása néhány évvel ezelőtt hirtelen megszűnt. Ez a legkülönbözőbb válaszreakciókat váltotta ki, amelyek közül néhány tűzoltás jellegű volt. A tanárok között jelenleg vannak olyanok, akik a három éves átképzés keretében, s vannak olyanok, akik a hagyományos öt éves képzés eredményeképpen kaptak képesítést, valamint olyanok is, akikről most szólni kívánok.

A perspektívák feltárása érdekében példaként vessünk egy pillantást a Közép-dunántúli Tankerületet jellemző számokra azzal a megjegyzéssel, hogy azok nem feltétlenül jellemzőek az egész országra.

Iskolatípus	Iskolák száma	Angoltanító iskolák száma	Angoltanárok száma	Képesített angol-tanárok száma
Általános iskola	458	150	268	97
Középfiskola	100	74	224	158
Összesen	558	224	492	255

1. táblázat

Az angol nyelvi képzésben résztvevő tanárok és iskolák a Közép-dunántúli Tankerületben (1994. december)

A fenti táblázat alapján megállapítható, hogy bár a régióban sok angoltanár dolgozik, sokuknak nincs nyelvtanári képesítése. Bár nem tartozik szorosan ide, de kérdés, hogy még hány további iskolában szeretnének angol tanítani.

A tanárok egy része korábban orosz szakos nyelvtanár volt, másik részük angol nyelvből állami nyelvvizsga-bizonyítvánnyal rendelkezik, megint mások már hosszabb ideje tanítanak minden korszerű módszertani háttér nélkül, míg vannak olyanok is, akik konferenciák vagy egyéb szakmai fórumok rendszeres résztvevői. Mindezek alapján elmondható, hogy az angol nyelvet tanítók csoportjának összetétele nagyon heterogén. Ez azonban az a réteg, amely számomra a továbbképzések potenciális hallgatósága. Szám szerint éves átlagban az angoloktatásban érintett pedagógusok mintegy 20%-a vett részt a továbbképzéseken, de rendszeres résztvevő megközelítőleg az érdekeltek 10%-a volt. Meg kell azonban jegyeznünk azt is, hogy a nyelvet tanítók mintegy 50%-a még sohasem vett részt továbbképzésen. Várható-e a korábbi orosz szakos nyelvtanárok megjelenése ezeken a fórumokon?

Az iskolában folyó nyelvitanítástól vagy az egyetemi, főiskolai tanárképzéstől eltérően a továbbképzési programokat vezető tanároknak olyan hallgatóságuk van, amelyet saját maguk teremtenek. Igaz ugyan, hogy a tanár, bármely osztályban is tanítson, nem kap osztatlan figyelmet, a tanulók fizikai jelenléte azonban mindig adott. Számunkra azonban az az elsődleges probléma, hogy legyenek olyanok, akiket a padba ültetünk. Valójában nekik a korábbi kritériumoknak megfelelő személyeknek kellene lenniük. Ez pedig még annál is fontosabb, hogy figyelnek-e ránk. Ez vezet el bennünket ahhoz a fontos következtetéshez, miszerint a hallgatóságnak igen fontos szavazóereje van. Vétójoguk van, és ha az eredmény nem tetszik, átrendezhetik soraikat. Azt nem állítom, hogy a más, korábban említett területeken oktató kollégáimnak nincs piacképesség-beli, vagy más ehhez hasonló problémájuk, de jelenleg Magyarországon a pedagógusok továbbképzése eljutott a kritikus ponthoz. A jelen helyzet kialakulásának egyik oka, hogy a fenti problémát az illetékesek nem vizsgálták elég korán és kellő komolysággal. A probléma másik oka pedig az lehet, hogy túl sokat akartak elérni túl gyorsan, bár erről én személyesen nem vagyok meggyőződve. Úgy tűnik, hogy minden szinten oda kell figyelnünk azokra az emberekre, akik nincsenek birtokában a feladat ellátásához szükséges eszközöknek, hanem csak egy számukra idegen tankönyvet nyomtak a kezükbe azzal az utasítással, hogy tanítsanak belőle. Ilyen helyzetben az ember azt gondolná, hogy a továbbképzések iránt fokozott az érdeklődés, tehát azok piacképesek.

A mi szerepünk az, hogy meggyőzzük a tanárokat arról, hogy érdemes továbbképzéseken részt venniük, mert ez növeli szakmai önértéküket, továbbá lehetőséget kapnak arra, hogy velünk, mint angol anyanyelvű tanárokkal konzultálhatnak. Ezért ők személyi kartonjukon semmiféle elismerést nem kapnak jó pontok vagy csillagok formájában. Sőt, megesik, hogy még utazási költségtérítést sem kapnak, pedig az utazás időtartama esetleg hosszabb is, mint maga a foglalkozás. „Elismerésképpen” esetleg még az órarendet is át kell rendezniük, hogy a kora délutáni kezdésre beérkezzenek, vagy bizonyos napokra túlórárt kell vállalniuk.

Mi a helyzet ugyanakkor azokkal a tanárokkal, akik továbbképzésen nem vesznek részt? Azzal vigasztalhatják magukat, hogy nem tették ki magukat a kollégák jelenlétében történő megmérettetésnek. Ez egy komoly probléma, amellyel szembe kell nézzünk. Vagyis, a nevelőket meg kell győznünk arról, hogy a tanártovábbképzés nem olyan fórum, ahol a tanárok szakmai tudásának, nyelvi készségeinek színvonalát méricskélénk és összevetnénk, vagy, hogy náluk sokkal tapasztaltabb, képzettebb tanárokkal állítanánk őket szembe egy számukra ellenséges környezetben. A részvételben valóban adott az a kockázat, hogy „szembe kell nézniük” más tanárokkal. Bizonyos iskolákban előfordul, hogy az igazgatók nem engedik el a pedagógusokat, mert nincs más, aki helyettük az órát megtartaná. Olyan tanár még nem volt, aki azt mondta volna, hogy azért nem jár továbbképzésre, mert semmi haszna nincs belőle, feltehetőleg azonban némelyek úgy gondolják, hogy nekik már húszéves tanítási gyakorlatuk van, hogy jön ahhoz bárki, hogy megmondja, miként kell tanítani.

A frissdiplomások kibocsátásakor fontos lenne figyelembe venni azt, hogy az a környezet, amelybe kerülnek, sokszor homlokegyenest ellentétes az elvárásaikkal. A továbbképzési programokon való részvétel lehetőséget nyújt arra, hogy az ifjú pedagógus a magát el-sáncoló és a csillogó szemű reménykedő közötti pozíciót foglalja el. Néha úgy érzem, hogy sokkal szorosabb kapcsolatnak kellene lennie a képzés és az első teljes tanítási év között, amikor a frissen végzetteket a legtöbb megpróbáltatás éri minden „biztonsági háló” nélkül.

Az elért eredmények mérése

Hogyan ítéljük meg a siker mérésének kérdését? Erre a résztvevők száma nem feltétlenül alkalmas. Annak ellenére, hogy a lelkesedés mértéke gyakran eligazíthat, a valódi igényt szem elől tévesztjük, ha a foglalkozásokat csak a lelkes résztvevők látogatják. Hogyan vélekedjünk a hiányzókról? Nem vagyunk vonzók a tétovázó, elkötelezettség nélküli, sőt ellenséges közönség számára, melynek részvételét soha nem várhatjuk. Az előadások rendszeres látogatása ugyanezen múlik. Nem tudjuk, hogy voltaképpen mi történik azzal az ismerettel, amelyet a hallgatóságunk kap. Ha a látogatottságra nem alapozhatunk, akkor mégis mire kellene az értékelést alapozni? Gyakorlaton alapuló továbbképzés esetében a vizsgák, tesztek erre a célra alkalmatlanok. A továbbképzési foglalkozások hatása iskolai vizsgaeredményekkel nem jellemezhető.

Ötleteink gyakorlatban történő alkalmazása sem működik, hiszen a tanároknak saját ötleteiket kell megvalósítaniuk, nem pedig másokat utánozniuk. A „jéghegy elv” szerint, mindaz, amit gondolunk, a vízszint alatt van s nem látható. Van természetesen mód a reflexiók szondázására, de a reflexió nem egyenértékű a gyakorlati megvalósítással. Ezenkívül tekintettel arra, hogy a továbbképzés voltaképpen folyamatos képzési forma, nehéz megmondani, hogy hol van az a pont, ahol az értékelés valóban elvégezhető.

Fontos az is, hogy a résztvevők élvezzék a foglalkozásokat. Az egyik legnagyobb élményben akkor volt részem, amikor mindössze én kívántam hallgatóimat szórakoztatni, s katalizátorként arra ösztönöztem egy csoportot, hogy angolul beszéljenek, illetve elmondjanak egy-egy történetet, viccet.

A jövő

Mi a helyzet mindezek után a kurzusok fenntarthatóságával kapcsolatban? *Bill Ross*, aki ezen a helyen az elődöm volt, már egy évvel ezelőtt írt arról, hogy helyi tanárokat kell ki-

választani, hogy átvegyék a feladatot, ám ma még mindig csak tájékozódunk. Amikor ez a közlemény íródik (1995 júniusa), a megfelelő tanárok beszerzésének lehetősége még nem tűnik a közeljövőben körvonalazhatónak, és a rendszer még mindig a tervezés stádiumában van. A jelent illetően az egyik kollégám találóan jegyezte meg: „Magyarországon kevesen vannak ma abban a helyzetben, hogy naponta 16 órára elhagyják otthonukat.” Ez úgy is tekinthető, hogy jelentkezik a megyei szintű szolgáltatás iránti igény, amelynek ki-elégítéséhez még több időre lesz majd szükség. Az egyik problémánk éppen a felügyeletünk alá tartozó terület nagy földrajzi kiterjedése és az ezzel járó utazás. Ha a jelenlegi szinten bármit is folytatni kívánunk és ha a koordináció hiánya, amelyet külön meg kell vizsgálni, továbbra is fennáll, akkor a rendszer a jelenlegi formában nem tartható fenn.

Egy új hagyomány meghonosítására kell törekedni. Jelenleg ugyanis semmi előzménye sincs annak, hogy gyakorló tanárok lennének felelősek más pedagógusok továbbképzéséért, valamint hogy ilyen állás létezne. Ráadásul a továbbképzések fogalma is nagyon eltér attól az értelmezéstől, amit a „hallgatóság aktív részvétele” alatt értünk. A tanfolyamok legtöbb hallgatója lelkesedéssel nyilatkozott az új stílusról, de annak is ugyanez lehet az oka, hogy mások távol maradnak, mivel ez ijesztően is hathat. A jövőben potenciálisan az összes angol szakos nyelvtanárt be kell vonni e munkába és biztosítani kell, hogy „egy nyelvet” beszéljenek. Kellő magabiztossággal kell rendelkezniük és el kell fogadniuk, hogy valamennyien szakemberek, akik képesek mindenre megoldást találni.

A helyzet további jellemzője, hogy szerte az országban a továbbképzések terén érdekelt különféle szervezetek különböző szintű tevékenységet fejtenek ki. Szükség van ezek ésszerűsítésére, mivel az eredmények csak foltokban jelentkeznek, rendszertelenek és minden iránymutatást nélkülöző koordinálatlan törekvésekre utalnak. Potenciálisan az improduktivitás veszélye is fennáll.

Mivel állunk a nyelvtanárok rendelkezésére?

A tanárok igényeire reagálva az alábbi szempontok alapján dolgozunk:

– általánosságban a továbbképzésekkel kapcsolatos vélemény pozitív, és úgy néz ki, hogy nem kell pénzügyi deficittel foglalkoznunk. Nem teszünk például különbséget a kurzusokat látogató szakképzett és képesítés nélküli tanárok között. Az egyetlen valóban fontos szempont, amire figyelünk, az a pedagógusok munkája;

– iskolacentrikus miniprojektet kezdeményezünk, amelyek a feltételezés szerint figyelembe veszik a helyi igényeket és az oktatók így szoros kapcsolatban maradnak a napi gyakorlattal. Ezen projektek mások számára modellként szolgálhatnak. A lehetőségek száma itt nagy, melyek a kölcsönös óralátogatástól az oktatási segédletek készítéséig terjedhetnek. Közös elem ezekben a lehetőségekben, hogy az irányítást a házigazda szerepét játszó iskola gyakorolja, a tevékenységért is ők vállalnak felelősséget;

– több hivatalos látogatást teszünk azzal a céllal, hogy felvázoljuk a potenciális előnyöket és építjük a hidat az igazgató és a tanárok között, ami a tanárok továbbképzésén való részvételének támogatása szempontjából nélkülözhetetlen;

– a pedagógusok kívánságát, szakmai igényét figyelembe vevő továbbképzési kurzusokat szervezünk, melyek az időzítés, valamint a gyakoriság szempontjából mindig az iskolák és a pedagógusok idejéhez igazodnak;

– reagálunk egy-egy csoport olyan kérésére, hogy például helyi gyakorlati foglalkozást, workshopot tartsunk vagy rövid intenzív kurzust szervezzünk ott, ahol a szállás is megoldható;

– segítünk hálózatok kiépítésében, ami különböző szinteken valósul meg (helyi tanárok klubja, körlevél). A csoportépítés a továbbképzési kurzusok alatt is fontos hangsúlyt kaphat;

– helyben elérhető eszközöket, forrásanyagokat biztosítunk. A cél mindig az, hogy forráspontok létrehozásával, vagy más helyi kezdeményezések révén növeljük az oktatási segédletek elérhetőségét;

– az iskolai oktatásban jelenleg Magyarországon széles körű gyakorlati tapasztalattal rendelkező anyanyelvi lektorok tevékenykednek. Valamennyien tanítottak és tanítanak is, így a javaslatok és a megoldások a gyakorlatból jönnek, nem idealisztikusak;

– foglalkozunk partnereink képzésével is. Eltökélt szándékunk, hogy munkánkat megfelelő gyakorlattal és készséggel rendelkező magyar tanárok helyi hálózata vegye át;

– fejlesztjük a pedagógusok nyelvi készségeit. Ezen akarat méltányolása mindenféle képzés része. Előfordulhat, hogy nem ez tűnik az elsődleges célnak, de fontos, hogy ezt a tanári igényt bármely továbbképzési program részeként, nagyon komolyan kell vennünk;

– a programokat igyekszünk élvezetessé tenni. A legtöbb továbbképzési program úgy jellemezhető, mint olyan alkalom, ahol a résztvevők nevelhetnek.

Következtetések

A fenti listát nem a teljességre való törekvés igényével állítottuk össze, inkább azt kívántuk illusztrálni, hogyan törekszünk a továbbképzések iránti folyamatos igény kielégítésére, és hogy a jövőre is figyelünk. A legfontosabb előfeltétel, hogy valamennyi résztvevő bizalmát megnyerjük annak bizonyításával, hogy elkötelezettek vagyunk a megfelelő helyi megoldások biztosítása iránt, s elhittjük, hogy senkit sem kényszerítünk arra, hogy akarata ellenére elfogadja elveinket. Jelenleg a problémák alulról felfelé irányuló megoldásán dolgozunk. A felülről lefelé haladó megoldások, amelyek során a legjobb, leglelkesebb tanárokkal dolgozunk, csak növelnék a meglévő szakadékot és a mélyebbre hatolásra sem adnak semmiféle garanciát. Fontos ugyanakkor, hogy a rendelkezésre álló források maximális kihasználása érdekében a privilégizáltabbak tapasztalatait is felhasználjuk.

Nagyon biztató dolog olyan törekvő kollégákkal találkozni és dolgozni, akik a felmerülő akadályok ellenére is képesek elérni valamit. A velük folytatott tapasztalatcsere rendkívül hasznos lehet. Örülnék tehát, ha tőlük és másától is észrevételeket kapnánk az e közleményben foglaltakkal kapcsolatban.

Marton Aurél fordítása

Irodalom

Ross, W.: *Managing the Job of In-Service Training in Közép-Dunántúl*. NOVELTY 1. (2) The British Council, Budapest, 1994.